

och de många underrubrikerna ger ett splittrat intryck. Vissa, väldigt korta avsnitt kunde med fördel helt utelämnats. När kapitlet blir så omfattande som långt över hundra sidor så hade det varit bra om de avslutats med en sammanfattande analys. Sägas skall att Dahlnén inte på något sätt brister i analytisk förmåga, tvärtom och det visar han vid flera tillfällen. Problemet är att han låter empirin i alltför hög grad styra hans framställning. I en biografi som så uttryckligen säger sig vara vetenskaplig hade det varit på sin plats att presentera och reflektera över källorna. Vilka urval har gjorts och varför? Dahlnén har använt ett omfattande material, inte minst Bertil Ugglas egen rikliga produktion av olika karaktär. Dessutom tidningar och tidskrifter. En värdering av dessa källor saknas. Tidningarna omnämns inte heller i källförteckningen. Några rader om att använda Bertil Ugglas son som källa kunde med fördel krävas. Här finns väl ändå ett tydligt källkritiskt problem att lyfta fram. Annars har källorna ändå sådan bredd att läsaren får inblick i huvudpersonens övertygelser och bevekelsegrunder som visar vad han önskade uppnå med sina handlingar. Till det positiva skall också räknas Dahlnéns omfattande kunskap om och grundliga förankring i det skede och den miljö som var den biograferades.

I sista kapitlet dras så det hela ihop. På ett kortfattat, koncist föredömligt sätt, men var tog de teorier som bildade byggnadsställningen till framställningen vägen?

Örebro universitet

CHRISTER ERICSSON

Staffan Bergwik, *Kunskapens osynliga scener: Vetenskapshistorier 1900–1950* (Göteborg: Makadam 2016). 207 s.

Ebba Hult De Geer har inte haft någon framskjuten plats i vetenskapshistorien. Men på det svartvita fotografi som pryder omslaget till Staffan Bergwiks nya bok befinner hon sig i koncentrerat arbete. I hennes liv kom naturvetenskaplig forskning att spela en central roll från det att hon som 24-åring gifte sig med den dubbelt så gamle geologiprofessorn Gerard De Geer. Hon blev både hans livskamrat och hans nära samarbetspartner. Därigenom hade hon en aktiv roll i inre vetenskapliga kunskapsprocesser. Utåt sett var hon dock i stort sett osynlig. Hennes namn återfinns inte heller i dag på makarnas gemensamma gravsten vid Bromma kyrkogård.

Bergwiks framställning kretsar kring just denna typ av osynliga aktörer, relationer och scener i den svenska vetenskapshistorien under 1900-talets första hälft. Han lyfter fram bortglömda personer som kemisten Naima

Sahlbom som drev ett privatlaboratorium i Stockholm. Dessutom närmar han sig välkända aktörer, som Nobelpristagaren Svante Arrhenius, på nya sätt genom att uppmärksamma familjeliv och privata livsval. Kvinnors möjligheter och begränsningar utgör en röd tråd i framställningen. Där ryms både de som rörde sig på gränsen till den vetenskapliga gemenskapen, som docenten i experimentell fysik Eva von Bahr, och de många namnlösa assistenter som var en förutsättning för den framväxande verksamheten.

Bergwicks utgångspunkt är att vetenskaplig kunskapsproduktion är ett sammansatt och situerat historiskt fenomen. Vetenskap varken kan eller bör reduceras till en individuell intellektuell verksamhet. För att komma åt de större sammanhang som vetenskap görs i väljer han att arbeta med det bredare begreppet kunskap. I hans tappning rymmer detta begrepp såväl forskningsresultat och instrument som fysiska miljöer och människors livshistorier. Tyngdpunkten i studien ligger i själva verket på det senare. Det är kunskapsproduktions förutsättningar – inte minst dess hinder och begränsningar – som analyseras. Kunskapens sakinnehåll är sekundärt.

Ansatsens många förtjänster demonstreras i fem empiriska kapitel med tematiska rubriker som livsstil, lärande och samarbete. Tillsammans ger de en djuplodande inblick i den svenska naturvetenskapens social- och kulturhistoria. Många av de resultat som presenteras har Bergwick publicerat i andra sammanhang, men det råder ingen tvekan om att det samlade greppet tillför någonting nytt. En viktig anledning till detta är att de enskilda kapitlen inte är skrivna som avgränsade delstudier. Bergwick låter i stället de olika empiriska fallstudierna belysa varandra, även om tyngdpunkten i varje kapitel ofta ligger på någon eller några historiska aktörer.

Ambitionen att synliggöra de människor och fenomen som av olika anledningar hamnat i skuggan eller glömts bort av eftervärlden delar Bergwick med många andra historiker. Det har i decennier varit en central drivkraft i vår kunskapsproduktion. Den lovvärda ambitionen stöter emellertid ofta på motstånd. Ibland kan det, som Bergwick framhåller, bero på att vår historievetenskapliga fantasi sätter gränser för vad vi varseblir. Men han resonerar också klokt kring att det inte sällan är källmaterialets mängd och djup som sätter gränser. Där Svante Arrhenius och Gerard De Geer har rika personarkiv att gräva i så har Naima Sahlbom inget. Det enda som finns sparat av hennes hand är brev som återfunnits i mer inflytelserika manliga forskares arkiv. Detta förhållande bör vi givetvis inte resignerat stanna vid. Jag tror dock att också vårt kunskapsarbete behöver sättas in i en större kontext där inte minst våra livshistorier – kanske rentav våra försörjningsmöjligheter – tillåts spela in. För vilka incitament har egentligen en historiker i dag att söka efter det som kanske inte finns? Vilka publikationer, forskningsanslag

och tjänster leder ett sådant riskfyllt sökande till? Finns det alternativa vägar som ger större utsikter till framgång?

Ja, Bergwiks bok väcker i positiv bemärkelse många frågor om förutsättningarna för hur kunskap produceras – då och nu. Den kretsar förvisso kring naturvetenskap, men ansatsen och tillvägagångssättet är i högsta grad applicerbart vid studiet av andra kunskapsformer. Den mångfacetterade betydelsen av släktskapsförhållanden, som Bergwik särskilt behandlar i en intressant fallstudie av oceanograferna Otto och Hans Pettersson, hade varit spännande att studera i ett bredare akademiskt sammanhang. Vilka betydelse hade – och har – kunskapsarbetarnas genealogi?

En annan fråga som infinner sig under läsningen är om ändå inte ekonomiska förhållanden hade förtjänat att uppmärksammas mer i boken. De är inte frånvarande, men de framträder – till skillnad från genusperspektiv – snarare punktvis än konsekvent. Exempelvis använder Bergwik Eva von Bahrs avbrutna karriär för att belysa de strukturer som hindrade kvinnor från att avancera på det vetenskapliga fältet. Samtidigt framgår det att hon tillhörde en ekonomiskt oberoende adelssläkt och bereddes möjligheter som de allra flesta av hennes samtida saknade. Detta väcker frågor om vilka andra förutsättningar som krävdes för att ta sig fram inom svensk naturvetenskap under 1900-talets första hälft.

Slutligen utgör Bergwiks bok ett föredömligt exempel på hur en forskargärning kan spänna över olika vetenskapliga genrer. *Kunskapens osynliga scener* är en välskriven och rikt illustrerad monografi. Den bygger dock på artiklar publicerade i välrenommerade internationella tidskrifter och vetenskapliga antologier. På senare år har dessa olika publiceringsformer tenderat att ställas mot varandra och utvecklingen mot snäv specialistforskning beklagats. Men kanske är den svenskspråkiga monografins framtid redan här?

Lunds universitet

DAVID LARSSON HEIDENBLAD

Johan Perwe, *Mörkläggnin: Nazismen och motståndet i Norrköping 1933–1945* (Stockholm: Carlssons 2016). 352 s.

Mycket har skrivits om Sverige under perioden 1933–1945 men inte så mycket om vad som hände på lokal nivå, även om jag själv behandlat Lunds universitet under denna tid. Nu föreligger en mycket gedigen bok om Norrköping. Författarens efternamn leder tankarna till Erik Perwe, svensk präst i Berlin, som omkom 1944. Mycket riktigt, författaren är barnbarn till Erik och har också skrivit en bok om sin morfar.